

TA 2020/25 KRIGSMONUMENTET I KIRKEPARKEN I TROMSØ

Flytting av minnestøtte i Kirkeparken, Tromsø
kommune

Hesjedal, Anders og Jørgensen, Erlend Kirkeng

Tittel TA 2020/25 Krigsmonumentet i kirkeparken i Tromsø Flytting av minnestøtte i Kirkeparken, Tromsø kommune	Rapporttype/nummer NIKU Oppdragsrapport 56/2021	Publiseringsdato 10.02.2022
	Prosjektnummer 1021878	Oppdragstidspunkt 14.10.2020
	Forsidebilde Minnestøtten etter flytting Foto: A. Hesjedal	
Forfatter(e) Hesjedal, Anders og Jørgensen, Erlend Kirkeng	Sider 12	Tilgjengelighet Åpen
	Avdeling Nordområde	

Prosjektleder Kjersti Tidemansen
Prosjektmedarbeider(e) Anders Hesjedal, Erlend Kirkeng Jørgensen
Kvalitetssikrer Lise-Marie Bye Johansen

Oppdragsgiver(e) Tromsø kommune

<p>Sammendrag</p> <p>I forbindelse med flytting av krigsmonumentet i Kirkeparken i Tromsø ble det foretatt graving under arkeologisk overvåkning. Det ble gravd et rektangulært område 5,4mx4,6mx0,8m til fundamentet for monumentet. Det ble avdekket spor etter tidlig 1900-tall aktivitet, men ingen automatisk fredede kulturminner.</p>
--

<p>Emneord</p> <p>Tromsø domkirke, Kirkeparken, middelalderkirkegård</p>
--

Avdelingsleder

Lise-Marie Bye Johansen

Forord

Krigsmonumentet i Kirkeparken i Tromsø har fått ny plassering. Det ble foretatt arkeologisk overvåking av graving for fundamentet til støtta. NIKU takker Tromsø kommune for samarbeidet.

Innholdsfortegnelse

1	Innledning	7
1.1	Bakgrunn og problemstillinger	7
1.2	Omfang	7
2	Metode	8
3	Resultat	8
4	Konklusjon	12
5	Litteratur	12

1 Innledning

Krigsmonumentet i Kirkeparken i Tromsø har fått endret plassering. Det er nå flyttet nærmere Storgata, ikke så langt fra den plasseringa det hadde tidligere. I forbindelse med flyttinga måtte det graves og fjernes masse for fundamentet til monumentet. Tiltaket er i konflikt med Tromsø gamle kirkested kulturminne id-132051 som er automatisk fredet i medhold av Lov om kulturminner. I 2019 søkte Tromsø kommune Riksantikvaren om dispensasjon fra kulturminneloven for graving i forbindelse med flyttinga. Riksantikvaren gjorde vedtak i saken 04.02.2020 og gav dispensasjon fra kulturminneloven med vilkår om arkeologisk overvåkning. Imidlertid valgte Tromsø kommune å endre søknaden. Denne ble sendt til Troms og Finnmark fylkeskommune som etter regionreformen er rette dispensasjonsmyndighet. NIKU utarbeidet en ny tilrådning og prosjektering og anbefalte 26.06.2020 fortsatt dispensasjon fra kulturminneloven. Brev med innvilget søknad ble sendt fra Troms og Finnmark fylkeskommune til Tromsø kommune 04.08.2020.

1.1 Bakgrunn og problemstillinger

Den første kirka i Tromsø ble trolig etablert av Håkon Håkonsson på 1200 tallet. Det har stått flere kirker med kirkegård i området, så rester under bakken etter eventuelle kirker og kirkegårder har røtter i middelalder. Gjennom gravetiltak i og omkring kirkeparken er det gjort en rekke funn fra middelalder og nyere tid. Dagens kirke står i et område med rester av en gårdshaug. Tidligere undersøkelser har påvist skjelettmateriale nord for kirka og kirkeparken. Også sør og øst for kirka er det gjort funn. Det synes som den eldste delen av kirkegården ligger i den nordligste delen av Kirkeparken. I Storgata vest for Kirkeparken har man ikke opplysninger om funn av graver eller skjelettrestre. Man regner med at dette området har ligget utenfor kirkegården. Undersøkelsene i 1993 og på begynnelsen av 2000-tallet viste at gravene lå på en dybde mellom 0,5-1,5m under dagens overflate. (Cadamarteri 2017, Isaksen og Karoliussen in prep).

Trekker man en linje mellom de vestligste gravfunnene i Kirkegata og Bankgata ser man at det gravde området i forbindelse med krigsmonumentet ligger vest for denne linja. Ved siden av de mer generelle problemstillingene skissert i Riksantikvarens faglige program for middelalder, gav gravinga muligheten til å avgrense den gamle kirkegårdens vestlige grense.

1.2 Omfang

Den nye plasseringa til krigsmonumentet er i parkens nordvestre hjørne, mellom Storgata i vest og Bankgata i nord (Fig.1). Graveomfanget for fundamentering av monumentet skulle var 5,4m i lengden, 4,6m i bredden og 0,8m i dybden. Graving for tre syrinbusker var 1x1m. I tillegg ble staudebedet utvidet med 12m² med gravedybde 30cm. Totalt graveareal var ca 39,8m². Det ble gravd i sjikt på 15 cm og tillatelsen gjaldt kun for graving i moderne masser.

Figur 1 Innmålt geometri for berørt areal i NV hjørne av Kirkeparken.

2 Metode

Gravearbeidet ble utført med maskin med flatt skjær. Det ble gravd i 10-15cm tykke sjikt. Det gravde arealet er innmålt med CPOS. Dokumentasjon av gjennomføring, profiler og plan er gjort med foto. Tiltaksområdet er lagt til kirkestedet kulturminneID 132051 i Askeladdendatabasen med prosjektID 440.

3 Resultat

Etter at gressmatta var fjernet kom man ned på et lag med omrotede masser. Det var flere spor etter moderne nedgravninger, blant annet deler av fundamentering til en lyktestolpe. I bakken skulle det også gå en strømkabel fra Storgata og bort til en lysmast som ble satt opp i forbindelse med oppgradering av Kirkeparken. Kabelen skulle krysse det nordvestre hjørnet av utgravningsområdet. Mot vest og Storgata kom man med en gang ned på påfylte masser under fortau/gate.

Fig2. Fjerning av grasmatta.

Etter hvert som man kom dypere i jordmassene kom det fram mer av de påfylte massene som lå under fortauet. Disse var adskilt fra massene i parken med fiberduk. Fundamenteringa av fortauet skrådde ned og østover fra kantsteinen og denne «skråninga» ble beholdt for ikke å svekke betongen og kantsteinen.

Fig 3. Fundamentering for fortau med påfylte masser og duk til venstre. Forankring for fjernet lyktestolpe litt bak for midten. I midten av bildet sees den første «oljekabelen».

Matjordlaget varierte noe i tykkelse, det var mellom 40 og 50 cm dypt. Under dette lå det i sør og øst et lag av singel/påført masse som sees tydelig i profilveggene. Midt i den østlige profilveggen forsvant dette laget. I nord var det et lag av grå leirholdig jord på samme nivå som singellaget. Disse lagene var mellom 5 og 10 cm tykke. Under singelen og det grå laget var det et nytt tynt (5-10cm) lag med matjord. Under matjorda lå et lag med rødaktig/okerfarget masse av varierende tykkelse. Under dette kom man ned på skjellsand. I østre profil var man ca 10-15 cm nede i dette laget. Om lag midt i graveområdet forsvinner skjellsandlaget ned under de okerfargede massene.

Fig 4. Gammel overflate i form av singel til venstre. Gammel overflate er synlig som grått lag i bunnen av matjordlaget. Til høyre en nedgravning i forbindelse med «oljekabel».

I flaten, under matjordlaget kom det fram tre grøfter. Grøftene var parallelle og gikk i øst-vestlig retning, fra Storgata mot kirka. Grøftene viste seg å inneholde såkalte «oljekabler». Dette er strømkabler omviklet av oljeholdig klede, sannsynligvis lagt ned her rundt 1920. Over kablene er det lagt rød teglstein i rekke som beskyttelse og som markør. I forbindelse med den første «oljekabelen» ble det også funnet to plankebiter, bakhon (dvs den ytterste delen av stammen med bare en saget/skåret side). Plankebitene lå nederst i matjordlaget i kabelgrøfta.

Fig 5. «Oljekabel» med rød teglstein som beskyttelse og markør. Plankene lå i matjordlaget over kabelen.

Singelen/det grå laget er sannsynligvis spor etter en eldre overflate. Grøftene som ble gravd i forbindelse med «oljekablene» sees tydelig i profilveggen mot Ø. Det er spor etter nedgravning under, eventuelt fra dette laget, men ingen spor i laget over. Kabelgrøftene var gravd ned og igjennom det okerfargede laget og ned i skjellsanden. Sannsynligvis er overflaten fra begynnelsen av 1900 tallet dersom opplysningene om nedlegging av «oljekablene» stemmer. Det betyr sannsynligvis at man har gravd seg ca 40-50 cm ned i masser som er eldre enn ca 1920.

Fig 6. Bunnen av det utgravde området. Storgata til venstre. Midt på flata sees skillet mellom skjellsand (til høyre) og okerfarget masse (til venstre). I den østlige profilkanten til høyre i bildet sees nedgravningen til to av kabelgrøftene.

I forbindelse med planting av stauder ble jorda i staudebedet øst og sør for monumentet vendt. Det ble brukt en liten gravemaskin (minigraver) med flatt skjær. Matjorda ble tatt av i 10cm lag og deponert på kanten av bedet før den ble lagt tilbake. Det ikke gjort funn i dette påførte matjordlaget.

Fig. 7 Til høyre: Den blå linja markerer området for staudebedet. Venstre: vending av jord. Krigsmonumentet til venstre i bildet.

Fig 8. Profil mot N (venstre), mot Ø (midten), mot S (høyre).

4 Konklusjon

Det ble ikke funnet spor etter noe som kunne antyde at det berørte arealet har vært en del av kirkegården. Overvåkningen viste at grunnen her for det meste består av påfylte og omrotede masser som følge av tidligere arbeid med vei, fortau og kabelgrøfter. Det ble ikke funnet organisk materiale. Det er mye som tyder på at den gamle kirkegården ikke har gått lengre vest enn den vestlige grensa for Kirkeparken. Det må allikevel tilføyes at gravedybden kun var på 0,8m og halvparten av dette besto av nyere masser. Det kan derfor ikke utelukkes at det kan være automatisk fredede lag lengre nede i bakken.

5 Litteratur

Cadamarteri, Julian 2017: Prosjektbeskrivelse for arkeologiske undersøkelser i forbindelse med oppgradering av kirkeparken ved Tromsø domkirke, Troms. NIKU prosjekt 1021087. NIKUs arkiv.

Isaksen, Bente; Yassin Karoliussen in prep.: Oppgradering av Kirkeparken og Bankgata 9 – 11. NIKU rapport 1021087 og 1021085.

Norsk institutt for kulturminneforskning er et uavhengig forsknings- og kompetansemiljø med kunnskap om norske og internasjonale kulturminner.

Instituttet driver forskning og oppdragsvirksomhet for offentlig forvaltning og private aktører på felter som by- og landskapsplanlegging, arkeologi, konservering og bygningsvern.

Våre ansatte er konservatorer, arkeologer, arkitekter, ingeniører, geografer, etnologer, samfunnsvitere, kunsthistorikere, forskere og rådgivere med spesiell kompetanse på kulturarv og kulturminner.

www.niku.no

NIKU Oppdragsrapport 56/2021

NIKU hovedkontor
Storgata 2
Postboks 736
Sentrum
0105 OSLO
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Tønsberg
Farmannsveien 30
3111 TØNSBERG
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Bergen
Dreggsallmenningen 3
Postboks 4112
Sandviken
5835 BERGEN
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Trondheim
Kjøpmannsgata 1b
7013 TRONDHEIM
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Tromsø
Framsenteret
Hjalmar Johansens
gt. 14
9296 TROMSØ
Telefon: 77 75 04 00